

IMRE LÁSZLÓ
**Egy írói pályáról
 – lezárulta pillanatában**

Jókai Anna úgy indult az 1960-as években, hogy egyszerre merített ihletet jelentős két világháború közötti életművekből (Németh László, Kodolányi János), s abból, hogy a magyar prózaepika megszabadulóban volt a szocreál sablonoktól (Mándy Iván, Fejes Endre stb.). A pályakezdő regény, a *4447* akkoriban naturalisztikusnak látott tárgyyszerűségében, s a pályakezdő novellákban egyforma mértékben van jelen a kevés szóval sokat mondásnak, és az élet vesztesei bemutatásának ambíciója, mely egyszersmind kételyeket ébreszt a szocialista társadalmi szisztéma megvalósíthatósága iránt.

Az 1972-es *Napok* a fejlődésregény „lebontásával”, az egymást követő évtizedek „csőd-változataival” az író oknyomozó szenvedélyének tanúsítója. A *Szeretteink, szerelmeink* novellái és a ’74-es *Mindhalálig* ismét fordulatot hoz. Az elbeszélések (például *A reimsi angyal*) egyszerre evilági és irracionális perspektívája hétköznapi és transzcendencia összefonódásával operál, a *Mindhalálig* pedig (talán Jókai Anna leginkább lírai műve) az író sors nehézségeit idézi, metanarratív kommentárszólamokkal a valóság-felidézést az absztrakció irányában tágítva. *A feladat* (a meghatározó jelentőségű ’70-es évek végén) a vállalt hivatás, s a magánélet egymásra másoló példáival filozofikus keretet biztosít.

Ismét új irányba fordul (páratlan igényességének jele az önisméltól való irtózása) a *Jakob lajtorjája*, a profán és a szakrális egymásra vonatkoztatásával. A bibliai allúzió és a hétköznapi kapcsolódása allegorikus alakok (a Sugárzó, a Villogó, a Szikrázó) beléptetésével a narráció gyökeres megújításához vezet, miközben a középkorú férfi és nő szerelmi dilemmáiról riasztó illúziótlansággal, s mégis kataritikus hangfekvésben szól. Hajnal őszinte és akart szerelmi mámorai, bosszút forraló megfiatalodási kísérletei, az új partner meghódításának viszolyogtató, sőt: szálnalmas manőverei olyan mélységekről, olyan testi-lelki kínokról, kiszolgáltatottságról, a nevetségesség határán járó nyomorúságokról tanúskodnak, ami páratlanul művészek mondható az elmúlt félszázad magyar prózájában.

A ’80-as években bizonyos posztmodern szövegalkítás ihlete is megérinti: a *Vörös és vörös* Stendhal regényének akkori (azaz: „mai magyar”) intertextuális olvasata, s más művei is élnek – a továbbra is domináns „valóság ihlette” élményköröket megidéző – irodalmi utalásokkal, miközben a diakron szöveg-érintkezések is tökéletesen nyitottak a valóságra vonatkoztatás lehetőségének kiaknázására.

Az együttlét (1987) a pálya leginkább intellektuális műve, „ikerregény” is, a szocialista korszak végjátékának bejátszásával, a *Szegény Sudár Anna* (1989) a kisebbségi sors és a lelki hipochondria végzetes összefonódása miatt emlékezetes. Ez utóbbi regényét a szakrális perspektíva a pályavég törekvéseivel rokonítja: publicisztikával, különböző természetű elemelkedésekkel, apokrif imákkal. (Ez utóbbiak a régen volt lírai próbálkozások újraeledését is jelentik.) *A Ne féljetelek* (1998) mint drasztikus és szakrális létezésregény az epikus pálya csúcsra futása, szintetikus remekmű, egyszersmind óriási közönségsiker (egyetlen évben ötször nyomják újra, több nyelvre is lefordítják). A betegségtől és a haláltól való rettegetés, az öregedés, a nemlét felé mozgás melankóliája a regény tárgya, kivételes gondolati erővel és lélektani ambícióval. A négy főszereplő monológ részletei adják a történetet, amelynek során az embertárs elvesztésében a saját élet elvesztése, sőt, a múlt elvesztése fenyeget. Ugyanakkor a gondolatfutamok, párbeszéddek a halálfélelem számtalan változatától jutnak el a béke, a vallásos megnyugvás lehetőségéig, a lélek és a fizikum működésének részletezésétől a nyelvi virtuozitás gazdagságáig.

A Godot megjött (2007) Beckett művét „írja tovább” a keresztény jelképrendszer motívumaival (de rájátszva *Az ember tragédiájára*, a *Faustra* is), ily módon érve el azt a koncentrációt, amivel a sokszorosan megbonyolított erkölcsi és politikai helyzet kifejezés- és megoldáskényszereinek sürgetésére reagál. *Az Éhes élet* (2012) a valóságanyag bőségével, s a gondolati általánosítás gazdagságával juttat el új horizonthoz, amelyet végül a pályalezáró önéletrajz egészít ki. Jókai Anna műveinek folytonos újraolvasása, meg-megújuló „újra tájolóása” mindig más és más prózairói attitűdök metszéspontjában láttatja. Megítélésének viszont állandó eleme marad az, hogy az 1960-as évek mikrorealizmusától vezet útja a XXI. század gondolati és szövegkonstruáló kísérletei felé. Úgy azonban, hogy igazmondó és kortükröztető eredményeinek sem eleve sége, sem a magyar próza legértékesebb vonulataihoz kapcsolódó szerve ssége nem kerül veszélybe.